

▲ เจดีย์ Taho-tou ได้แสงไฟงดงาม

▲ พระจันทร์โผล่ออกมาจากเมฆหนาๆ เหนือศาลา Tsukimi-do

กัญญา มัทสุโอะ

ฤดูใบไม้ร่วงเป็นฤดูที่ พระจันทร์งดงามที่สุด :

เทศกาลชมจันทร์ (ทสูกิมิไซ) คืบวันที่ 15 เดือน 8

ดวงจันทร์จะอยู่ในระดับต่ำใกล้ผิวโลกในฤดูร้อน และจะเคลื่อนตัวไปอยู่ในระดับสูงสุดในฤดูหนาว ดังนั้นช่วงเวลาที่ชมพระจันทร์ได้งดงามที่สุดคือในฤดูใบไม้ผลิ และฤดูใบไม้ร่วง แต่เนื่องจากฤดูใบไม้ผลิเป็นฤดูที่มักมีเมฆหมอกปิดบังท้องฟ้า ผู้คนในญี่ปุ่นแต่โบราณกาลจึงนิยมจัดเทศกาลชมจันทร์กันในเดือน 15 ของเดือน 8 ซึ่งเป็นช่วงที่เริ่มเข้าฤดูใบไม้ร่วงใหม่ๆ

วันที่ 15 เดือน 8 ตามปฏิทินทางจันทรคติเรียกว่า “จูชูโนะ เมงทสึ” หรือ “จูโกะยะ” แปลตรงตัวได้ว่า “เดือนพระจันทร์งามในฤดูใบไม้ร่วง” “คืนที่ 15 นับจากต้นเดือน 8” สำหรับปี 2018 นี้ตรงกับวันที่ 24 กันยายน และแม้จะเป็นคืนที่พระจันทร์งดงามมากก็ตาม แต่บ่อยครั้งคืนที่ 15 ก็มักไม่ตรงกับวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ

จากตำนานเกี่ยวกับเทพเจ้าของญี่ปุ่น (นิฮอนชินวา) พบบันทึกเกี่ยวกับเทพเจ้าทสูกุโยมิโนะมิโคโตะ ซึ่งถือกันว่าเป็นเทพเจ้าที่สถิตย์ในพระจันทร์ ถือกำเนิดจากเทพเจ้าอิซาโนะจิ และยังมีศักดิ์เป็นพี่ชายของเทพเจ้าซุสาดะโนะโอะมาตั้งแต่สมัยโยเมง (ราว 15,000-2,300 ปีก่อนหน้านี้) ส่วนประเพณีชมจันทร์นั้นเผยแพร่เข้าญี่ปุ่นจากประเทศจีนในสมัยเฮอัน (ค.ศ.794-1185) โดยยังจำกัดอยู่เฉพาะในหมู่ราชวงศ์ และขุนนางเท่านั้น

▲ ของไหว้พระจันทร์ที่วัด Daikaku-ji

▲ แสงโคมอันดั่งเรียงรายสองข้างทางเข้าวัด Ishiyama-dera

▲ เครื่องเซ่นเทพเจ้าที่ศาล Osaka Tenmangu นอกจากขนมมังงิโงะ และ ดอกหญ้าชูชุกิแล้ว ยังมีตะกร้าจิ้งหรีดด้วย

ช่วงต้นๆ ขุนนางเฮอันพากันตีหมกนรื่องรำทำเพลงประกอบดนตรีอย่างสนุกสนานจนสำนักพระราชวังได้กำหนดให้ประเพณีชมจันทร์ เป็นประเพณีอย่างเป็นทางการของราชสำนักในสมัยจักรพรรดิมุราคา미 (ราวปี 966) มีการแต่งเพลงโบราณประชันกันบ้าง เล่นจะเข้ ร่วมฉลองด้วยพิธีชงชา เดินชมสวน และหันไปชมพระจันทร์จากเงาในสระน้ำ หรือในอ่างน้ำบ้าง เป็นต้น จากนั้นไม่นาน เมื่อเข้าสู่สมัยมุโรมาจิ (ค.ศ.1336-1573) พิธีชมจันทร์ในหมู่ขุนนางก็ค่อยๆ เรียบงายขึ้น เปลี่ยนมาเป็นการนำของไหว้มาจัดหิ้งถวายเทพเจ้าบนพระจันทร์แทน

▲ วัด Daikaku-ji เปลี่ยนประติ Shoji เป็นประติลายกระต่าย

ต่อมาในสมัยเอโดะ (ค.ศ.1603-1868) พิธีชมจันทร์ก็ได้เผยแพร่ไปสู่หมู่คนทั่วไป ซึ่งในชีวิตประจำวันต้องพึ่งแสงจันทร์ในการทำไร่ นา ทำความสะอาดตระเตรียมอุปกรณ์ และตำรายา พืชชมจันทร์จึงค่อยๆ กลายมาเป็นพิธีกราบไหว้เทพเจ้าเพื่อขอพรให้ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ข้าวของที่นำมาจัดหิ้งถวายเทพเจ้านั้นแรกๆ จะแตกต่างกันไปตามภูมิภาค เป็นพืชผลที่เก็บเกี่ยวได้ตามฤดูกาล ไม่ใช่ขนมมังงิโงะที่ทำจากแป้งข้าวเหนียวเช่นปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่ผู้คนที่นิยมใช้เผือกยาวคังคล้ายพระจันทร์เป็นหลัก แต่ยิ่งวันเวลาผ่านไปขนมมังงิโงะบนถาดไม้สะอาดสะอาดพร้อมดอกหญ้าชูชุกิก็ได้กลายเป็นเครื่องเซ่นไหว้มาจนถึงทุกวันนี้ ว่ากันว่านอกจากดอกหญ้าชูชุกิที่พบได้ทั่วไปช่วงต้นฤดูใบไม้ร่วงจะเป็นเครื่องทดแทนรวงข้าวสำหรับในภูมิภาคที่ข้าวเพิ่งเริ่มออกรวงแล้ว ดอกหญ้าชูชุกิยังเป็นหญ้าศักดิ์สิทธิ์ให้เทพเจ้าเสด็จผ่านลงมา (ยะริชิโระ) และยังมีอิทธิฤทธิ์ช่วยขับสิ่งไม่เป็นมงคลออกไปได้อีกด้วย บางคนยังเชื่อกันว่าหากนำเอากิ่งดอกหญ้าที่ถวายเทพเจ้ามาตากแห้งแขวนไว้หน้าบ้าน เจ้าของบ้านจะไม่เจ็บป่วยไปตลอดปี และในบางท้องถิ่นก็มีธรรมเนียม **“ขโมยจันทร์” (ทสูกิมิโดโรโบ)** บ้านใดที่ถูกเด็กๆ ไปขโมยขนมมังงิโงะไหว้พระจันทร์ในหน้าบ้านมากเท่าใด

▲ เรือพายที่ประกอบให้ใกล้เคียงสมัยโบราณ ▲ เครื่องเซ่นไหว้ส่วนใหญ่เป็นผักผลไม้ประจำฤดูกาล

▲ ผู้คนยังรอขึ้นเรือแม้จะมืดมากแล้ว

▲ พระของวัด Daikaku-ji กำลังประกอบพิธีก่อนออกเรือชมจันทร์

▲ ดวงไฟเล็กๆ ด้านในวัด Ishiyama-dera ะยิบระยับในคืนวันชมจันทร์ทุกปี

ก็จะยิ่งโชคดีมีลาภัญญาหารอุดมสมบูรณ์มากขึ้นเท่านั้น ปัจจุบันธรรมเนียมขโมยขนมดังโงะยังคงหลงเหลือให้เห็นในบางพื้นที่ โดยได้เปลี่ยนมาเป็นการให้เด็กๆ ไปเดินร้อง “โอะทสูกิมิ กุคาไส” (มาขอขนมไหว้พระจันทร์ครับ) ดังเทศกาลฮอลโลวีนของฝรั่งเศส

สำหรับในคันไซนั้น มีศาลชินโต และวัดวาอารามหลายแห่งที่ต่างจัดเทศกาลชมจันทร์กันอย่างเอิกเกริก ทุกปีวัดอิชियามาเดรา ในจังหวัดชิงะ ซึ่งขึ้นชื่อว่าสามารถชมพระจันทร์ที่สะท้อนลงมาบนผิวน้ำในทะเลสาบปิวะจะก็นำเอาโคมกระดาศบนพันดวงมาประดับสองข้างทางของถนนหินที่มุ่งไปสู่ตัวโบสถ์วิหาร และศาลาด้านบนมีบรรยากาศคลาสสิกมาก ไฮไลต์อยู่ที่หิ้งชมจันทร์ ณ ศาลาทสูกิมิเทบนเนินสูงที่มองเห็นทะเลสาบปิวะ

ศาลาดังกล่าวสร้างขึ้นเพื่อรับเสด็จจักรพรรดิโคชิริกาว่าที่เสด็จมาชมจันทร์ตามเรื่องราวในนิยายโดงดังสมัยเฮอัน “เกนจิ โมโนะงะตาริ” ที่มีรากาชิคุบุผู้ประพันธ์เคยมาชมด้วยตนเอง และประทับใจจนนำไปพล็อตเป็นตอนหนึ่งของนิยาย นอกจากจักรพรรดิโงชิริกาว่า (ครองราชย์ค.ศ.1155-1158) แล้ว จักรพรรดิฮิโรฮิโตะ จักรพรรดิอากิฮิโตะ พร้อมจักรพรรดินีและมกุฎราชกุมารองค์ปัจจุบันต่างก็เคยเสด็จมาชมจันทร์ที่นี่ทุกพระองค์

▲ ลานหน้าโบสถ์ก็เต็มไปด้วยโคมอันดง

▲ เรือพายหัวมังกร และหัวไก่ กำลังนำผู้โดยสารออกท่องในสระบัวเพื่อชมจันทร์ดังธรรมเนียมขุนนางเฮอัน

วัดไดเคะคุจิ วัดพุทธยานอาราชิยาม่า ซึ่งจักรพรรดิซากา (ครองราชย์ค.ศ. 809-823) ทรงเชิญราชวงศ์ขุนนาง และศิลปินลือชื่อมาล่องเรือชมจันทร์ในสระโอซาวาก่าก็จัดพิธีชมจันทร์ที่เริ่มจากการถวายของไหว้ พร้อมสวดมนต์โดยพระสงฆ์ของวัดที่ริมสระ ก่อนออกเรือพายหัวมังกร และหัวหงส์ นำนักท่องเที่ยวล่องไปในสระน้ำชมแสงจันทร์ทั้งบนท้องฟ้า และบนผิวน้ำ นับเป็นพิธีการที่อิงประวัติศาสตร์อันงดงามยิ่ง

ศาลซุมิโยชิไทเซะ ศาลชินโตเก่าแก่ทางใต้ของกรุงโอซากา ซึ่งมีชื่อเสียงด้านเพลงโบราณ จะจัดพิธีชมจันทร์ที่มีไฮไลต์อยู่ที่การรำรำประกอบดนตรีราชสำนักของชายในอาภรณ์สมัยเฮอัน การรำรำซุมิโยชิโอบิโรชิของเด็กๆ และการอ่านเพลงกลอนโบราณที่ผู้คนส่งเข้าประกวดจากทั่วประเทศ บนสะพานโค้งไทโคบาชิเหนือสระน้ำกลางศาล แสงไฟจากโคมกระดาศบนสะพานท่ามกลางแสงจันทร์ที่ส่องไสว สามารถสร้างบรรยากาศย้อนยุคที่หาชมได้ยากยิ่ง

เทศกาลชมจันทร์ในญี่ปุ่นนับเป็นเทศกาลที่สงบ เรียบง่าย และงดงาม ฉายสองวัฒนธรรม และความเชื่อเก่าแก่ของผู้คนได้ดียิ่ง